

‘A founding father of New York’

Wolfert van Kouwenhoven en zijn kinderen in Amerika

Wolfert Gerritsz van Kouwenhoven wordt door verschillende auteurs gezien als een van de stichters van Nieuw-Amsterdam. Bovendien begon hij de kolonie Rensselaerswijk en was hij een van de eersten die privéland kon kopen, op het Lange Eiland (Long Island). Zijn leven liep parallel aan de geschiedenis van Nieuw-Nederland. Wie was deze man en wat deden hij en zijn kinderen?

Aquarel met stadsgezicht van Johannes Vingboons, situatie ca. 1650 (zie p. 75). Nationaal Archief.

Het merk A van Wolfert (Archief Eemland, AT002a001, 8-8-1612 en AT004a001, 5-11-1622). De naam Wolfert Gerritsz is door de notaris toegevoegd.

Inleiding

Ondanks Wolferts historische betekenis, worden hij en zijn kinderen vaak niet genoemd in de recente literatuur over Nieuw-Nederland.¹ Waar dat wel gebeurt is dat heel versnipperd, in moeilijk bereikbare literatuur. Bovendien worden veel zaken verkeerd weergegeven.² Tijd voor een compleet en gefundeerd verhaal, waarbij ook de primaire Amerikaanse bronnen zijn gebruikt.³

Met dank aan Bill van Kouwenhoven, Janny Venema, Carol Conover, Joel Grossman en Thomas Prendergast voor hun adviezen.

¹ Bijvoorbeeld Hans Krabbendam, Cornelis van Minnen en Giles Scott-Smith (eds), *Four centuries of Dutch-American relations 1609-2009* (Amsterdam [2009]); Martin Pruijs (red.), *Amsterdam Nieuw-Amsterdam 1609-2009: de 400-jarige band tussen Amsterdam en New York* [Naarden 2009]; Geert Mark en Russell Shorto, *1609: de vergeten geschiedenis van Hudson, Amsterdam en New York* [Amsterdam 2009]; Russell Shorto, *The Island at the center of the World: the epic story of Dutch Manhattan and the forgotten colony that shaped America* (New York [2005]); Janny Venema, *Beverwijck: a Dutch village on the American frontier 1652-1664* (Hilversum-Albany 2003), maar wel in haar *Kiliaen van Rensselaer (1586-1643): designing a new world* (Hilversum 2010); Lucas Ligtenberg, *De nieuwe wereld van Peter Stuyvesant: Nederlandse voetsporen in de Verenigde Staten* [Soesterberg 1999]; Judith Andries, *Nederlanders in Amerika* (Hilversum [1996]); evenmin W.J. van Balen, *Holland aan de Hudson: een verhaal van Nieuw Nederland* (Amsterdam 1943). Gosselink noemt alleen zoon Jacob; Van der Zee Jacob en Pieter (zie noot 62). Jaap Jacobs, *Op zoek naar Nederlands New York. Een historisch reisboek* (Amsterdam [2009]) 82 meldt alleen waar de familiepapieren liggen. Deze zijn bestudeerd door de familievereniging voor hun blad *Tidings: the publication of the Van Kouwenhoven-Conover Family Association*. ² Volgens Janny Venema van het New Netherland Institute in Albany, NY zijn in de 19e-eeuwse bronnen-publicaties vaak lees- en vertaalfouten gemaakt. Zo beland-

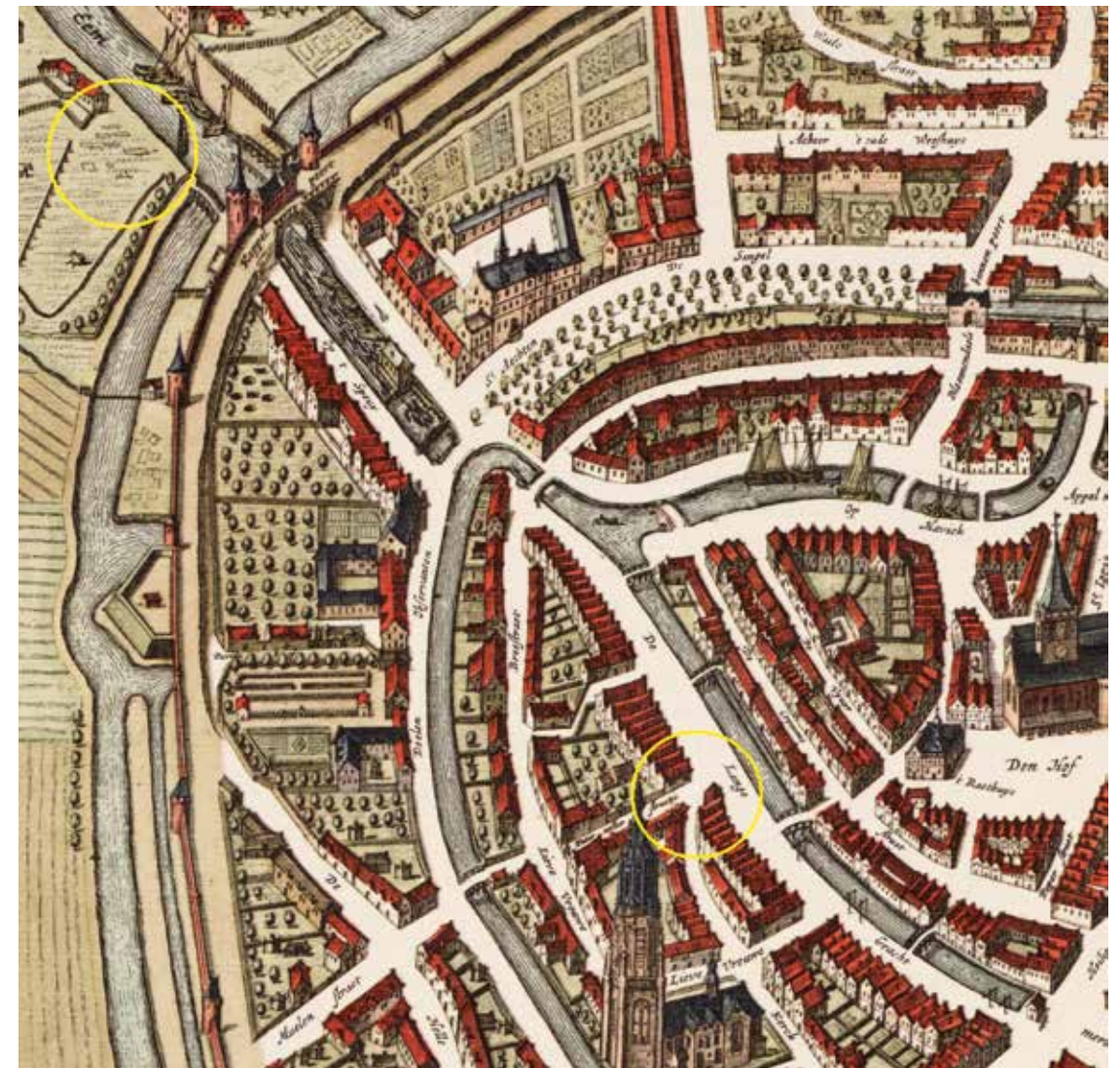
Hoogland

Wolfert werd geboren in 1579/1880 of 1583/1584.⁴ Zijn ouders kennen we niet, afgezien van de voor-naam Gerrit. Hij is vermoedelijk opgegroeid op de boerderij Kouwenhoven in Hoogland-West. Deze agrarische achtergrond is aannemelijk omdat Wolfert in de kolonie meteen de leiding kreeg over een boerderij die voor de West-Indische Compagnie (WIC) erg belangrijk was. Op Amerikaans verzoek

den die in de 20e-eeuwse literatuur en op internet, waaronder Charles Hopkins Conover, *The Conover family* (Philadelphia 1912); Lincoln Cocheu, 'The Van Kouwenhoven-Conover family', *The New York Genealogical and Biographical Record* 70 (1939) 230-235, 353-356; Kenn Stryker-Rodda, [family notes], *The Van Kouwenhoven-Conover Family Bulletin* (1965) 180-185; J.H.P. Kemperink, 'De Van Couwenhovens en de stichting van Amersfoort op Long Island', *Flehte* 8 (1976) 26-32. Op vergelijkbare manier werden de fouten overgeschreven van een typoscript van Louis Piers de Boer, *The Van Couwenhoven family in the Netherlands and in New Netherland 1440-1630* (New York 1912); zie hiervoor pp. 215-218 van W.F. van Kouwenhoven, 'Wolfert Gerritse in the Netherlands', *The New York Genealogical and Biographical Record* 128 (1997) 209-218, 129 (1998) 21-31, 109-120, 135 (2004) 252-260. ³ Het enige artikel dat geheel over Wolferts leven gaat is Morton Wagman, 'Wolfert Gerritsen Van Couwenhoven and the founding of New York', *Journal of Long Island History* (Spring 1979) 5-22. Wagman citeerde ook oudere bronnenpublicaties; waar ik de originele Amerikaanse bronnen beschikbaar had heb ik deze bij voorkeur gebruikt. Deze staan op www.newnetherlandinstitute.org/research/online-publications. Daarbij worden de volgende afkortingen gebruikt:

- CM Council Minutes (*directeur-generaal* = gouverneur en *raad*)
- LP Land Papers
- RPS Register of the Provincial Secretary (*secretaris*)

⁴ 54 jaar volgens RPS 48, 4-10-1638. 1579/1580 volgens een bron die ik niet kon terugvinden. Kemp geeft helemaal geen datum:

Wolferts huizen aan de Langegracht en aan de Eem op de stadsplattegrond van Braun-Hogenberg 1588; de locaties zijn geel omcirkeld, maar niet exact bekend. Museum Flehite.

heeft Marcel Kemp grondig onderzoek gedaan naar Wolferts herkomst, maar dat leverde geen sluitend bewijs op dat hij op boerderij Kouwenhoven is geboren. Het ligt wel erg voor de hand, omdat zijn broer Willem Gerritsz Kouwenhoven in 1619/1620 de pachter was. Kouwenhoven besloeg toen 23 morgen (20 ha). Kort daarna overleed Willem en in 1622 tekende Wolfert een akte waarin hij voogd werd over de vijf

minderjarige kinderen van zijn broer, wiens weduwe dat jaar hertrouwde. Hij kon overigens niet schrijven; hij beperkte zich tot een A (Amersfoort?).⁵

Het ligt voor de hand te veronderstellen dat Willems vader Gerrit ook al pachter van Kouwenhoven was. Deze Gerrit had mogelijk ook nog een zoon Jan. Misschien was hij bovendien dezelfde als Gerrit Jansz Kouwenhoven, die voor of in 1564 pachter was

⁵ M.S.F. Kemp, 'De herkomst van Wolfert Gerritsz, stamvader van de Amerikaanse familie Van Kouwenhoven', *Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie* 50 (1996) 161-178. Een

Engelstalige bewerking van W.F. van Kouwenhoven is vermeld in noot 2.

van land van de familie Van Vaneveld in de polder Duist. Wel zou hij dan relatief oud zijn geweest eer zijn kinderen werden geboren, omdat alleen meerderjarigen een pachtcontract konden tekenen.

Amersfoort

Wolfert woonde in ieder geval vanaf 1611 in Amersfoort. Hij was getrouwd met Neeltje Jacobs, dochter van Jacob Petersz en Metje Jacobs, die beiden al vóór 1611 waren overleden.⁶ Hun drie kinderen die de eerste jaren overleefden moeten rond 1610-1614 zijn geboren. Ze verkochten in 1612 een huis met bleekveld voor f400, vermoedelijk uit de erfenis van Neeltjes ouders.

Wolfert was van 1615-1618; bakker aan de Langegracht, vermoedelijk in het huis hoek Lieve Vrouwestraat dat hij en zijn vrouw in 1617 kochten. Zij sloten kort daarna viermaal een hypotheek af voor in totaal f650. Het volgende jaar kochten zij een huis met bleekveld net buiten de Koppelpoort, gelegen op de hoek van de Eem en de stadsgracht (nu de Kleine Koppel ter hoogte van de spoorlijn). Vervolgens werd Wolfert dan ook vermeld als bleker.

In 1623 had Wolfert ruzie met iemand die in de Eem wat vis had gevangen, waarbij hij uithaalde met zijn mes maar de ander gelukkig niet raakte. Dit was in die tijd onvoldoende reden voor een slechte reputatie, dus de vaak geuite gedachte dat hij hierom emigreerde lijkt niet aannemelijk. Feit is wel dat Wolfert en Neeltje datzelfde jaar het huis met bleekveld verkochten. Wolfert wordt niet genoemd bij de aanpassing van de huwelijksvoorwaarden van zijn schoonzus in november 1624; daarom mogen we veronderstellen dat hij toen al was vertrokken met zijn gezin, vermoedelijk naar Amsterdam.

Amsterdam

Hier heeft Wolfert kennelijk familiecontacten kunnen benutten. In 1622 had hij bij de genoemde voogdij-zaak Jan de Wijs Sr. ontmoet, de eigenaar van Kouwenhoven. De familie De Wijs had oude banden met Kiliaan van Rensselaer (ca. 1586-1643), van wie de vader geboren was in Nijkerk. Deze

Nieuw-Nederland

(uit Henk den Heijer, *De geschiedenis van de WIC*, Zutphen 1994).

Amsterdamse juwelenhandelaar was ook aandeelhouder en bewindhebber van de kamer Amsterdam van de West-Indische Compagnie (WIC). Van Rensselaer was gehuwd met Hillegond van Bijler, uit een familie waarmee Jans broer Dirk de Wijs (eigenaar van Kouwenhoven 1597-1604/1605) al contacten had.⁷ Bovendien was Jans zoon Jan jr (die hem in 1622/1623 opvolgde als eigenaar) getrouwd met Van Rensselaers nichtje Goutgen.⁸ Deze Jan jr was zelf ook geboren in Nijkerk. Van Rensselaer heeft mogelijk bemiddeld bij Wolferts eerste contract als *bouwmeester* (boer) in Nieuw-Nederland.

Waarom stuurde de WIC boeren naar de kolonie? Het was hen immers om de bonthandel te doen; beverbont was destijds enorm populair om er mannenhoeden en -kragen van te maken, geweldige statussymbolen in die tijd. De hoeden werden

↑ ↗ **Het Wyckoff Farmhouse Museum, Brooklyn, met interieur. De boerderij is waarschijnlijk gebouwd in 1652 en daarmee het oudste gebouw van Nieuw-Amsterdam dat nog bestaat. Pieter Klaasz Wyckoff beheerde de boerderij van gouverneur Peter Stuyvesant in Nieuw-Amersfoort.**

Foto's respectievelijk Daniel Fetherston en Melissa Branfman.

kastors genoemd, naar het Latijnse woord *castor* voor bever. In 1623 besloten de bewindhebbers, de *Heeren XIX*, echter ook tot landbouw, omdat het handelspersoneel geen andere bron van voedsel had. Bovendien zou kolonisatie de wettigheid van de bontfactorij bevestigen. Misschien zou er voldoende verbouwd worden voor export naar de andere Amerikaanse koloniën. Hout en andere scheepsmaterialen zouden mee naar huis kunnen worden gebracht. In 1624-1625 vertrokken zeven schepen met kolonisten: in januari en maart 1624 twee met ongeveer 52 gezinnen, meest Waalse vluchtelingen. Januari 1625 volgde het derde schip en Wolferts gezin ging mee met de vierde groep.⁹

Naar Nieuw-Amsterdam¹⁰

Wolfert reisde eind april 1625 vanuit Amsterdam met zijn vrouw en drie zoons naar Nieuw-Nederland. Dit was de best voorbereide groep van de vier, die met liefst vier schepen ging: de *Koe*, *Makreel*, *Paard* en *Schaap*. Aan boord waren 45 kolonisten. Verder landbouwgereedschap, ruim 100 paarden, vee. Daarbij was in ieder geval één merrie van Wolferts zoon

Jacob.¹¹ Ze deden liefst twee à drie maanden over de reis, maar verloren ditmaal niemand.¹²

Met deze vier uitzendingen woonden er ongeveer 150 mensen in Nieuw-Amsterdam; een jaar later 200. Daarbij waren ook negerslaven en *coloniers*. Die laatsten waren mensen die de heenreis gratis kregen en eventueel krediet om een boerderij te starten voor de compagnie, mits zij zes jaar in de kolonie zouden blijven wonen. Het is mogelijk dat ook Wolfert zo de overtocht van zijn gezin financierde.

Pas nu werd het centrale eiland Manhattan als vestigingsplaats gekozen. De kolonisten die eerder naar plekken in de omgeving waren uitgezwermd werden allen hierheen gebracht.¹³ Niemand had nog op Manhattan geboerd, zodat men zich nog niet bewust was van de slechte landbouwgrond. Na aankomst werden het beste vee verloot onder de boeren; ieder kreeg vier paarden en vier koeien.¹⁴ Dat jaar 1625 mochten er al twee kolonisten in de raad van Nieuw-Nederland zitting nemen, maar verkiezingen voor volksvertegenwoordigers zoals in de Engelse koloniën in de buurt kende men nog geruime tijd niet.¹⁵

Pagina 70-71 →

De boerderijen van Wolfert op de Manatuskaart (1639, Division of Maps and Charts, Library of Congress, Washington DC). Op Manhattan lagen de eerste boerderijen van de WIC op een rijtje: nrs. 1-6; Wolfert had nr. 3, later 6 (in de rode cirkel). In werkelijkheid lagen ze echter alle langs de Oostrivier (East River) aan de zuidkust. Op Lange Eiland nr. 36 in de gele cirkel de boerderij in Nieuw-Amersfoort.

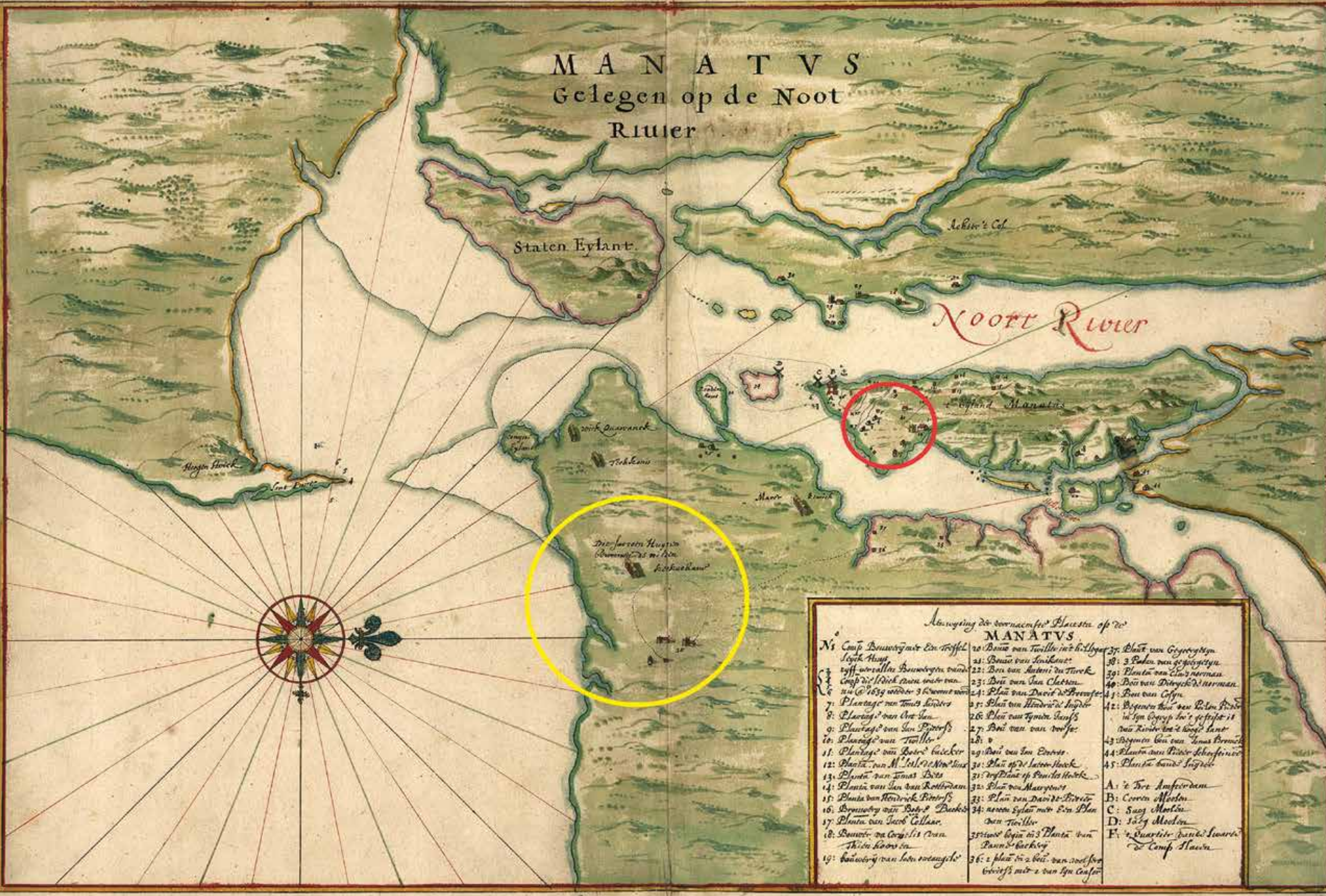
⁶ Kemp gelooft niet in een eerder huwelijk met Aaltje Jans in 1605, zoals in eerdere literatuur genoemd. Dat is toch te

voorzichtig, meent W.F. van Kouwenhoven, *Wolfert* (2004) 253. ⁷ Kemp 172. ⁸ Venema, *Van Rensselaer* 247n.

⁹ Wagman 6-7. ¹⁰ Het volgende naar Wagman 7-8, tenzij anders vermeld. ¹¹ RPS 146, 2-8-1639. ¹² Dat was beter dan de *Oranjeboom*, die hen in januari was voorgegaan. De opvarenden werden in Plymouth getroffen door de pest. Er stierven daar al elf mensen en twintig waren ziek. E.B. O'Cal-

laghan (ed.), *Documentary history of the State of New York III* (Albany 1849) 34-48; J.F. Jameson (ed.), *Narratives of New Netherland 1609-1664* (New York 1909) 61-90. ¹³ Wagman 7-8. ¹⁴ F.C. Wieder, *De stichting van New York in juli 1625* (1925; heruitgave Zutphen 2009) 138 ¹⁵ Wagman 8.

MANATVS
Gelegen op de Noot
Riuier

Staten Eylandt.

Noot Riuier

Afuyging der voornamste Plaesten op de
MANATVS

N ^o 1. Camp Bouwvly met Een Troffel
legk Hout	20. Bouw van Twieller in't hylloger	37. Plant van Georgetgen
2. 2. Bouw van Twieller in't hylloger	21. Bouw van Tenkenet	38. 2. Bouw van Georgetgen
3. Camp die'schick staet met van
in C 1639 volder 3 bouwt van	22. Bou van Antoni de Turek	39. Plant van Cuy's norman
4. Plantage van Toms hinders	23. Bou van Jan Chetron	40. Bou van Dierck de norman
5. Plantage van Ott van	24. Plant van David de Brouse	41. Bou van Cofyn
6. Plantage van Jan Pieterf	25. Plant van Hendrick de Inghel	42. Bogenen bou van Peter Prude
in syn vlyt in't gefrist 18
van Riuier in't hoog land
7. Plantage van Twieller	26. Plant van Tynide Jansf	43. Bogenen bou van Janus Brumel
8. Plantage van Peterf	27. Bou van van voolse	44. Plant van Peter Schepfer
9. Plantage van Peterf	28. v	45. Plant van David Inghel
10. Plantage van Peterf	29. Bou van Jan Entwet	
11. Plantage van Peterf	30. Plant van de latten Hoek	A: 2. Het Amfsterdam
12. Plantage van M. Jell de Nieuw	31. vly Plant op Panies Hoek	B: Coeren Moolen
13. Plantage van Toms Bets	32. Plant van Margreets	C: Suog Moolen
14. Plantage van Jan van Rotterdam	33. Plant van David de Brouse	D: 5de Moolen
15. Plantage van Hendrick Pieterf	34. vly Plant met Een Plant
van Twieller	E: 2. Quartier van de Swaer
de Camp Slaven
16. Bouwvly van Peterf Decker	35. vly Plant met 3 Plant van
Lant hachery	
17. Plantage van Jacob Cellae	36. 2 plant in 2 bou van voolse
vly met 2 van syn Caser	
18. Bouwvly van Corijlis van
Nieu hooft in		
19. Bouwvly van latten voolse		

Fort Oranje. Modern schilderij naar de nieuwste archeologische inzichten door Len Tantillo, New York.

Landbouw en bonthandel

Wolfert was één van de vijf bouwmeesters, die toezicht hielden op de compagniesboerderijen. De WIC had de grond gekocht van de indianen. *Bouwerij* nr. 1 werd beheerd door de gouverneur zelf, Wolfert had nr. 3. Elke boerderij had 36 ha. Het was een zwaar bestaan van ontginnen en bomen rooien eer het zaaien kon beginnen. Er werden bonen, mais, tabak en granen verbouwd. Zelf kreeg de boer 10% van de opbrengst. Wolfert had na drie jaar al 8 ha ontgonnen, samen met zijn zonen en arbeiders. Kennelijk viel hij gunstig op door zijn inzet en prestaties.¹⁶

Toch wilden hij en de andere boeren meer. De handel in bever- en ottervellen was veel lucratiever, maar dat was sinds 1614 een monopolie van de WIC. Het was toegestaan bont van de indianen te kopen of ruilen, als je dit daarna maar verkocht aan de compagniesagenten. In de praktijk ontstond toch een zwarte markt, waarbij het bont de kolonie uit gesmokkeld werd of brutaalweg aan de facteurs werd aangeboden tegen een hogere prijs. In 1626 al schreef Isaac de Rasière aan de bewindhebbers dat hij f2 per bever en f2:5:0 (twee gulden en vijf stuivers) per otter betaalde en dat een heel goede prijs vond, maar dat de kolonisten was wijsgemaakt dat ze wel f3 konden krijgen. Wolfert speelde deze handel via zijn vrouw. De Rasière bood f3:10:0 voor twee otters, maar ze eiste f5. Volgens Neeltje wilde een andere vrouw dat al betalen en De Rasière gaf toe, omdat hij wilde voorkomen dat de vellen in de smokkel terecht kwamen.¹⁷ Pas in 1640 verloor de Compagnie het monopolie.

Terug in Amsterdam¹⁸

Wolfert en een andere kolonist reisden na de oogst van 1629 terug naar het WIC-hoofdkantoor in Amsterdam om af te rekenen en de contracten van alle boeren te verlengen. Maar de Heeren XIX hadden hun beleid herzien; ze vonden de landbouw niet meer zo belangrijk en zagen meer in investeringen in de winstgevendere koloniën in West-Indië en Zuid-Amerika. In het nieuwe contract dat Wolfert op 8 januari 1630 sloot was dan ook geregeld dat hij bouwerij 6 voor zes jaar zelf pachtte.

Maar Van Rensselaer zag wél wat in de landbouw en had in 1629 een groot stuk land gekregen bij Fort Oranje, dat in 1624 was gesticht aan de bovenloop van de Noordrivier (Hudson). Voorwaarde was wel dat hij in vier jaar vijftig bewoners zou werven. Alle bewindhebbers van de WIC kwamen in aanmerking voor een dergelijk *patroonschap*, maar alleen Van Rensselaers onderneming is geslaagd. Hij strikte Wolfert acht dagen nadat die zijn contract met de Compagnie had getekend, om daarnaast vier zomers (april-november) als *directeur* (gouverneur) leiding te geven aan de ontginning van deze nieuwe kolonie Rensselaerswijk. Ook zou Wolfert een boerderij bouwen en zoveel mogelijk vee kopen in Manhattan om daarheen te sturen.¹⁹

Of Wolfert nog terug geweest is in Amersfoort en Hoogland is niet bekend, maar in de drie maanden had hij er voldoende gelegenheid voor. Hij weer naar Amerika aan boord van de *Eendracht*, samen met Sebastiaan Krol, de commandant van Fort Oranje die de grond voor de nieuwe kolonie van de Mohikanen moest kopen. Ook gingen negen andere boeren en landarbeiders uit Soest en Nijkerk mee. Van Rensselaer stuurde nog andere ambachtslieden na. De meesten van hen konden trouwens ook niet lezen of schrijven.

Rensselaerswijk

In mei 1630 was Wolfert terug in Nieuw-Amsterdam en vertrok hij met twaalf kolonisten, vee, wagens, zaad en landbouwwerktuigen naar Rensselaerswijk. Op het eiland Westerlo (Kasteeliland) in de rivier bouwde hij boerderij Rensselaersburg; er was overigens al een hoeve De Laetsburg op een ander eiland. Het land werd geploegd en ingezaaid.

De volgende zomer van 1631 bouwde Wolfert met acht nieuwe kolonisten de boerderijen af in baksteen, met schuur en hooiberg. Ook ontgonnen zij meer land en planden nieuwe boerderijen. De veestapel groeide. Hier liggen nu de stad Albany (94.000 inwoners) en het dorp Rensselaer (7.800). Krol kon dichtbij land van de indianen kopen voor Van Rensselaer, maar alleen zo lang hij er zelf zou wonen. Wolfert berichtte eerst dat er geen kans was

Aquarel met stadsgezicht van Johannes Vingboons, situatie ca. 1650.

Links vooraan de Parelstraat aan het water en centraal vooraan Schreiershoek, een simpele steiger waar alle passagiers en ladingen aankwamen, met weegschaal en

kraan. Links het fort met kerk en daarachter het huis van de gouverneur. Boven het grootste schip drie hoge trapgevels van pakhuizen, waarvan één van de WIC. Geheel rechts de herberg die vanaf 1653 stadhuis was Nationaal Archief.

dat jaar nog meer land te kopen, maar kort daarna lukte het hem wel.²⁰

Omdat Wolfert personeel, vrouw en drie zonen had waren de twee banen te combineren, maar hij moest ook nog op boerderij nr. 7 van een overleden pachter van Van Rensselaer letten en dat lijkt wat veel geworden. Bovendien wilde zijn vrouw niet in dat woeste en gevaarlijke gebied in het noorden wonen. In 1632 vroeg Wolfert om ontslag. Een half jaar later kreeg hij de toestemming, dus na de zomer. Van Rensselaer probeerde nog wel tweemaal vergeefs hem en zijn zoons voor zijn kolonie te interesseren.

Opnieuw Manhattan

Wolfert keerde dus terug naar zijn eigen boerderij nr. 6 op Manhattan. Deze lag tussen het huidige

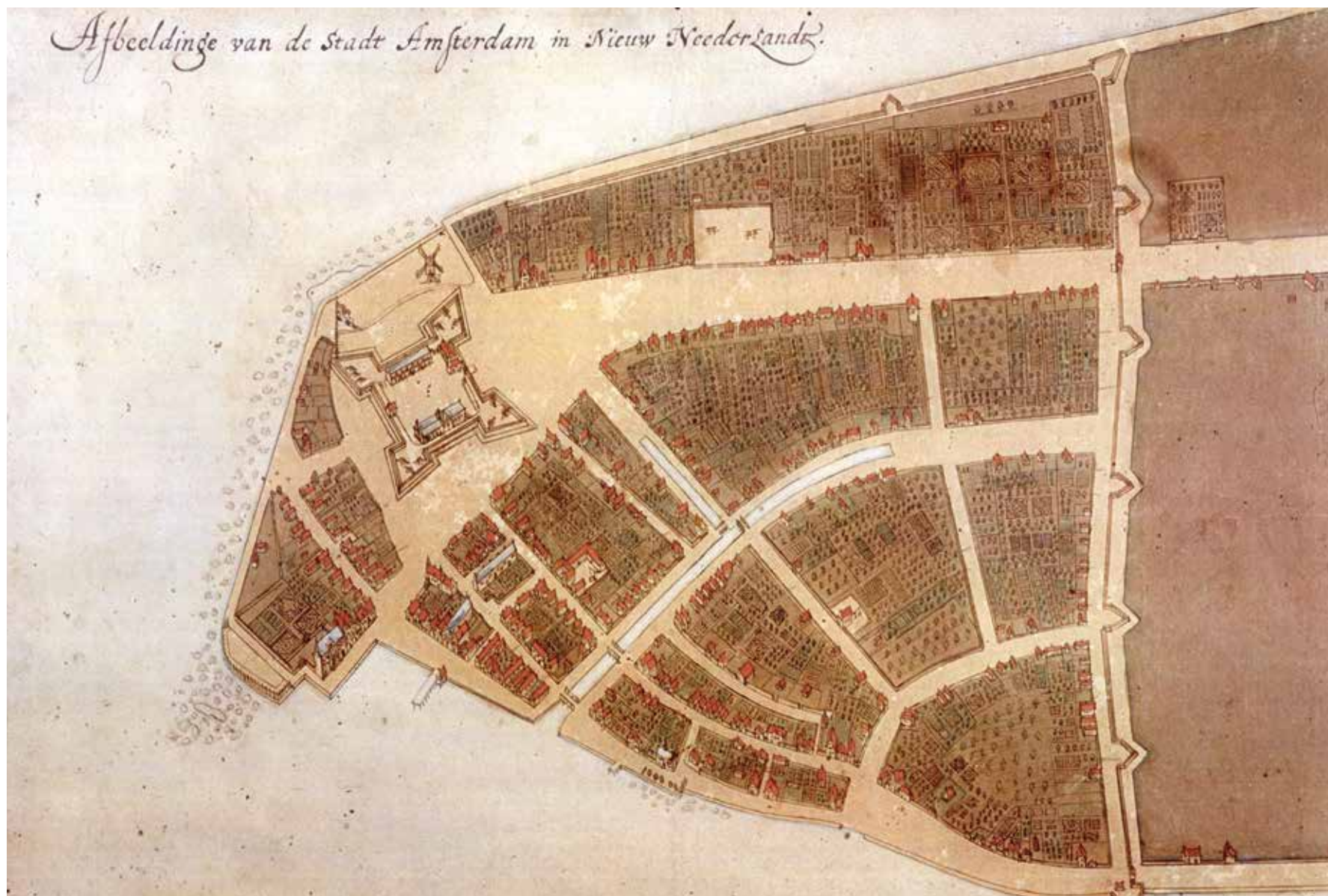
Chatham Square en de Bowery (west), Montgomery St (oost), Division St (noord) en Monroe St en East River (zuid). In 1630 had hij daar 20 schapen, 9 koeien, 2 stieren, 4 merries, 1 hengst. Dat was bijna 20% van alle vee op het hele eiland Manhattan, namelijk 186 stuks. Alleen zijn collega Jacob Walichs had er meer, 38.²¹

De boeren woonden eerst in fort Amsterdam, maar rond 1630 begon men erbuiten bakstenen huizen te bouwen aan de Parelstraat langs de kade (nu Pearl Street, die door landaanwinning niet meer aan het water ligt). Ze werden bestemd als schuur, herberg, brouwerij en kerk en staan links op de aquarel van Vingboons.²² Rond 1635 volgden een bakhuis, scheepswerf, molens en woonhuizen. In

¹⁶ *Ibidem* 9. ¹⁷ Wieder 171-172. ¹⁸ Het volgende naar Wagman 10-12, tenzij anders vermeld.

¹⁹ Venema, Van Rensselaer 246-247.

²⁰ LP GG 4, [6-8-1631]. ²¹ De lijst is opgemaakt door Van Rensselaer (*De Halve Maen* 1996, geciteerd in *Tidings* 10 (1999) 148).

↑ IJsselsteentje (in de VS: Leidse baksteen) opgegraven aan de noordwestzijde van het eerste pakhuis aan de Parelstraat, 17 x 8 x 4 cm. Museum Flehite.

← De Parelstraat liep langs het water met de steigers. Castellokaart van Johannes Vingboons, situatie ca. 1660 (zie ook p. 82).

Biblioteca Medicea Laurenziana, Florence, Ms. Carte di Castello 18. Met toestemming van MiBACT; alle vormen van verdere reproductie zijn verboden.

1638 werd het aarden fort ook vervangen door steen.

De New-Yorkse archeoloog Joel Grossman deed hier opgravingen en vond kleine gele IJsselstenen uit Nederland in de fundamenten. De mortel is een aanwijzing dat dit inderdaad de eerste huizen waren. De naam Parelstraat is afgeleid van het parelmoer in de mortel, gemaakt van hopen schelpen die de Indianen hadden achtergelaten. Omdat deze mortel vocht bleef vasthouden is men hier al vóór 1650 mee gestopt. Op een congres in Amsterdam in 1998

bod Grossman een baksteen aan 'aan Nederland', die Museum Flehite vervolgens wist te verwerven.²³

In 1639 droeg Wolfert bouwerij 6 over aan zijn

²² De eerste 'vijf huizen' van de WIC waren voor opslag en bediendenwoningen, maar deze stonden achter de volgende straat; John A. Kouwenhoven, *The Columbia historical portrait of New York* (NY 1972²) 41.

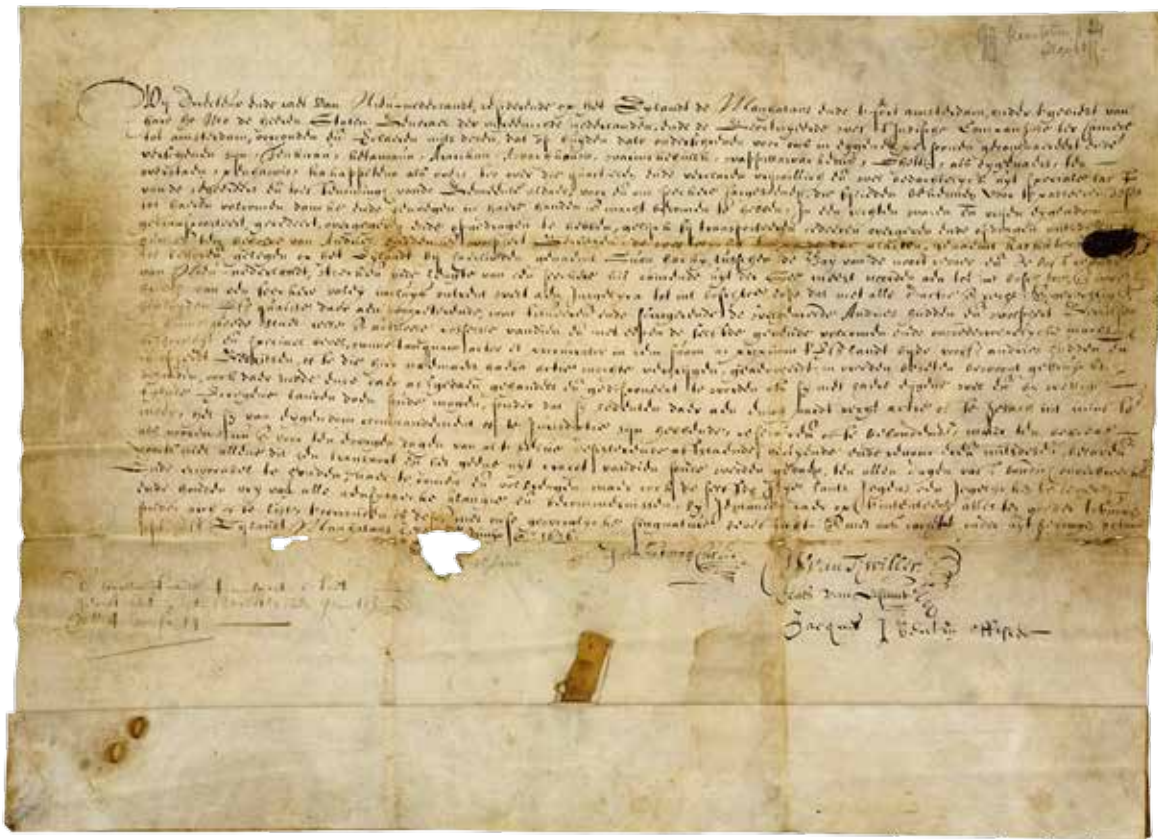
²³ Joel W. Grossman, 'Archaeological indices of environmental change and colonial ethnobotany in seventeenth-century Dutch Amsterdam', in Robert E. Henshaw (ed.), *Environmental history of the Hudson River* (Albany NY 2011) 77-121, ald. 80, 86.

opvolger.²⁴ Deze omvatte toen nog steeds 23 ha. De nieuwe pachter betaalde 50% van het graan zonder het veevoer (hij moest zoveel mogelijk zaaien) en 90 pond boter in het tweede tot zesde jaar, maar hij kreeg *f*50 om een knecht aan te nemen. Mogelijk hebben deze voorwaarden eerder ook voor Wolfert gegolden.²⁵ De boerderij stond in 1647 nog steeds bekend als 'eerder van Wolphert Gerritsz'; ook zijn land op Lange Eiland komen we tegen als verwijzing, zoals 'bij het moeras van Wolfert'.²⁶

Nieuw-Amersfoort: Wolfert begint voor zichzelf

In 1636 had Wolfert de bakens echter al verzet, toen zijn tweede contract afliep. Samen met de jonge secretaris van het koloniaal bestuur Andries Hudde kocht hij land van een groep Lenape-Indianen. Zij betaalden daarvoor met handelswaar. Deze bijna 1800 morgen (1500 ha) lagen in het westen van een

²⁴ RPS 94, 31-3-1639. Wieder 67, 81, 138 noemde echter Abraham Pietersz Gorter. ²⁵ RPS 94, 31-3-1639. ²⁶ LP GG 195, 18-3-1647.

De oorkonde van de eerste aankoop van land op Lange Eiland in 1636.

Particuliere collectie.

grote vlakte op Lange Eiland, in het zuiden van het huidige Brooklyn. Men noemde dit westelijke deel Achterveld, eenvoudigweg het achterste veld; het was dus geen verwijzing naar het dorp Achte(r)-veld in de huidige gemeente Leusden. Deze noemde Wolfert de Amersfoortse Vlakte, anderen de Baai of de Grote Rat; de naam van de indianen werd onbeholpen genoteerd als Kekateuw, Caskuteyie of Castuteeuw.²⁷

Hiermee was Wolfert de eerste niet-bestuurder die grond in eigendom kreeg; dat kon dus dankzij Hudde. Dit was een onderdeel van bewust beleid van de WIC om meer kolonisten aan te trekken. Door de fixatie op bonthandel waren mensen vertrokken en was de bevolking tot een kritieke 200-300 personen gedaalde. Bovendien raakte het land

op Manhattan uitgeput, waardoor vijf compagniesboerderijen tijdelijk vacant raakten. De meeste andere kopers waren beleggers, maar Wolfert ging er zelf wonen. Terecht, want de vlakte bestond uit prima landbouw- en weidegrond met weinig bomen en geen rotsen, terwijl het transport van de oogst naar het nabije Nieuw-Amsterdam goedkoop was. De oorkonde van Wolfert en Andries is in 2007 geveild en aan een particulier verkocht voor \$130.000.²⁸

Op dezelfde dag dat Wolfert zijn land verwierf kocht Jacob van Corlaer/Curler het aangrenzende middendeel van de vlakte. Zijn naam was een Nijkerkse en uit dat stadje kwam ook gouverneur

²⁷ LP GG 14, 16-6-1636. ²⁸ Wagman 13-15; www.liveauctioneers.com/item/4411513_1636-new-york-land-deed-signed-by-van-twiller.

Wouter van Twiller, die het oostelijke deel kocht. Twee jaar later nam Van Twiller het middendeel over, waardoor hij Wolferts buurman werd. De Heeren XIX in Amsterdam besloten echter in 1640 dat Van Twiller land dat hij van de indianen had gekocht niet meer mocht verkopen en vorderden in 1652 zelfs de hele vlakte terug. Zij stelden dat de ontginning van het Lange Eiland, het belangrijkste en beste land van de kolonie, niet vorderde, terwijl veel nieuwe kolonisten geen land hadden. De eigenaren zouden nog geen vijftigste deel hebben ontgonnen. Dat was in Wolferts geval onjuist, want al in 1638 had hij 16 morgen (14 ha) gezaaid met zomer- en wintergraan plus een fruitboomgaard.²⁹ Wel was juist dat Wolfert nu op leeftijd was en zijn zoon en compagnon Gerrit in 1645 was overleden. Ongetwijfeld hebben de nieuwe kolonisten geklaagd dat zij geen land konden kopen. Wolfert kreeg zijn land in 1658 terug.³⁰

Terug naar 1636. Wolfert en Hudde lieten hun boerderij Achterveld bij de baai bouwen door de compagniestimmerlui, net als gebeurde met de huizen van Van Corlaer en Van Twiller.³¹ Het huis staat afgebeeld in de gele cirkel op p. 71. Dit was de eerste nederzetting op het eiland en het dorpje werd rond 1645 Nieuw-Amersfoort genoemd (nu Flatlands, Brooklyn). Dat heeft Wolfert ongetwijfeld bedacht, want hij was de eerste inwoner. Bij zijn huis kruisten later twee wegen, de huidige King's Highway en Flatbush Avenue.³² Toen het aantal kolonisten weer groeide ontstond in het noorden Breukelen en in het westen Nieuw-Utrecht. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat ook die namen gegeven zijn door immigranten die daar vandaan kwamen. Daar is echter geen enkele aanwijzing voor. Wel valt op dat de drie plaatsen ten opzichte van elkaar net zo liggen als in Nederland. Een aardige theorie is dat de namen zijn gegeven ter ere van Johan van Oldenbarnevelt.³³

²⁹ RPS 17, 29-7-1638. ³⁰ RPS 27, 22-7-1638, met noot over latere gegevens; NN, Correspondence Stuyvesant 11:29b, 21-3-1651; NN, Laws and writs of appeal 16:27, 1-7-1652.

³¹ RPS 81, 22-3-1639. ³² Thomas Prendergast, 'The Kouwenhovens of Flatlands (some of them)', *Tidings* 11 (2008) 180-195; Wagman 17-18. ³³ Arie Mantel, 'Achtergrond van de plaatsnamen Amersfoort, Breuckelen en Utrecht in

Op 17 oktober 2015 organiseerde Museum Flehite een ontmoeting met emigranten bij de tentoonstelling *Thuis in twee werelden: de mooiste emigratieverhalen*. De meeste belangstelling ging naar Neeltje van Kouwenhoven-Jacobs, de Amersfoortse emigrant naar Nieuw-Amsterdam en Nieuw-Amersfoort. De rol werd gespeeld door Hannie Schilperoord.

Van Wolferts boerderij is een inventaris uit 1638 bewaard gebleven. Het huis was zeven meter hoog, negen meter breed en dertien meter diep,³⁴ met twee zolderkamers boven elkaar en een klein zijkamertje opzij. De schuur was 6x8x13 m, de vijfroedige hooiberg dertien meter hoog. Verder had hij een nieuwe wagen, ploeg en eg en een *jol* (zeilboot, ongetwijfeld om naar Nieuw-Amsterdam te varen). Het geheel was omgeven door een palissade, net als de indianen met hun dorpen deden (de cirkel op de afgebeelde kaart was echter een karrespoor). Het vee bestond uit vier melkkoeien, een kalf, vier ossen, vier paarden en een ruïn. In 1640 huurde Wolfert bovendien voor drie jaar een koe van de *diakenen* (kerkelijke armenzorgers) van Nieuw-Nederland; zo'n huurconstructie was overigens in de Republiek al gebruikelijk.³⁵

Nieuw Nederland', *Tijdschrift Historische Kring Breukelen* 20 (2005) 165-176. Overigens liggen ook Utrecht, Amersfoort en Ermelo in Natal (Zuid-Afrika) correct ten opzichte van elkaar; deze namen zijn gegeven door zendeling Ds. Frans Lion Cachet. ³⁴ In de oorspronkelijke tekst staat 40x22x26 voet; dit is vermoedelijk een vergissing.

De belangrijkste kolonist

In 1638 leende Wolfert van de diaconie ook nog f216 tegen 5% rente.³⁶ Maar veel vaker was hij dat jaar zelf de geldschietter. Samen met zijn zoons Gerrit en Pieter leende hij zijn compagnon Andries Hudde in totaal f1263. Kort daarna had Hudde nog eens f52 nodig, wat Wolfert 50 morgen van Achterveld opleverde. Jan Evertsz Bout was Wolfert al f250 schuldig, wat gouverneur Willem Kieft voorschoot; Bout eiste later f50 terug. Aart Willemsen beloofde Wolfert binnen twee maanden f58 te betalen voor iemand in Amsterdam. Ook was Wolfert getuige bij een geldruzie tussen derden.³⁷ Kortom, hij leek wel een beetje een bankier.

Al in 1639, dus na drie jaar, kocht Wolfert Hudde vrijwel geheel uit. Hudde was steeds afwezig geweest en bovendien in de schulden beland. Omdat Wolfert niets hoefde te betalen lijkt dit een schuldvereffening; zo kon Hudde zijn hypotheek aan ds. Everardus Bogardus aflossen. Het vee bleef echter gezamenlijk eigendom, maar Hudde moest dit aan de Compagnie geven tot hij die een andere schuld had afbetaald. In totaal waren er nu vier koeien, vijf ossen, slechts één paard, maar wel twaalf biggen.³⁸

Wolferts zoon Gerrit bouwde een eigen boerderij naast die van zijn vader. Samen werden zij in 1639 voogden over Gerrits zwager Lambert; ze lieten hem met zijn vee naar zijn broer gaan om een boerderij te beginnen.³⁹ Ook nu nog tekende Wolfert met een A, maar later nog slechts met een kruisje.⁴⁰

Oorlogen en nadagen

Intussen kwamen er ook meer mensen over uit de Engelse kolonies. Gouverneur Kieft had hen in 1641 uitgenodigd met beloften van vrije godsdienst en beperkt zelfbestuur. Nu het Lange Eiland dichter bevolkt raakte ontstonden er nieuwe ruzies met de indianen, die veertien kolonisten en veel vee doodden en enkele boerderijen platbrandden. Die lagen ver uiteen en het gevoel van onveiligheid steeg snel. De kolonisten, waaronder Wolferts zonen Gerrit en Jacob, vroegen de gouverneur en raad in 1643 om de indianen te verjagen, behalve zij die hen niet lastig gevallen hadden. Toen ze hun zin niet kregen namen

ze het heft in eigen hand. De boeren richtten een schutterij op, plunderden een indiaans dorp en doodden verschillende bewoners. Dat riep nieuwe wraakacties op en de gouverneur verklaarde de indianen buiten de raad om de oorlog. Die verwoestten de meeste boerderijen op het Lange Eiland en doodden alle mensen en vee die nog niet waren ontkomen naar Nieuw-Amsterdam. Wolfert en Gerrit hadden palissaden aangelegd en genoeg schutters, waardoor hun boerderijen als enige grotendeels gespaard bleven. Uiteindelijk telden de indianen toch meer doden, ruim duizend.⁴¹

In 1645 tekende men de vrede, herstelde de huizen en kwam er nieuw vee. Gerrit was echter kort tevoren overleden en dat moet een zware slag voor Wolfert geweest zijn. Twee jaar later mochten de dorpelingen van gouverneur Stuyvesant meedoen met verkiezingen van de Raad van Negen, waarbij Wolferts zoon Jacob gekozen werd. In 1653 gingen er drie afgevaardigden naar de stad voor de eerste vergadering van kolonisten uit heel Nieuw-Nederland, maar het bleef bij één keer omdat Stuyvesant geïrriteerd was over opmerkingen van de Engelse bewoners van Lange Eiland. Het is opvallend dat Wolfert niet tot die afgevaardigden behoorde, terwijl zijn drie zoons het wel zover schopten. Hij was dus meer een eenvoudige boer dan een bestuurder. Zelfs in het dorpsbestuur en de rechtbank van Nieuw-Amersfoort die datzelfde jaar werden opgericht had hij geen zetel. Het dorp kreeg toen twee schepenen, maar het bestuur moest worden gedeeld met Breukelen en het ertussen gelegen Midwoud. De schout zetelde in Breukelen. In Midwoud woonde ook de eerste predikant van het eiland, Johannes Polhelmus.

In 1646 verkocht Wolfert 52 morgen van zijn land aan de noordzijde van de vlakte van Amersfoort aan Teunis Cornelisz voor f500; dat was ongetwijfeld een van de nieuwe kolonisten.⁴² Wolfert verkocht meer reststukjes uit vrees dat ze gevorderd zouden worden; ook Hudde verkocht zijn laatste land.⁴³ Zes jaar later begon de Tweede Engelse Oorlog en Nieuw-Amersfoort leverde in vredesjaar 1654 twee

³⁵ RPS 17, 29-7-1638; 235, 31-4-1640. ³⁶ RPS 26, 22-7-1638.

³⁷ RPS 48, 4-10-1638. ³⁸ RPS 146: 2, 5 en 6-8-1639; Wagman 15. ³⁹ RPS 155, 22-8-1639. ⁴⁰ RPS 152g, nov/dec 1646.

⁴¹ CM 4:161-163, 22-27-2-1643; 176, 15-9-1643; Wagman 16-17.

De Kei in Amersfoort Park, iets ten noorden van de plek waar Wolferts boerderij stond.

Op de foto ook Saskia en Karel Stouten uit Amersfoort. De tekst 1620s op de inscriptie zou 1636 moeten luiden.

soldaten voor de verdediging. Drie jaar later waren er zeventien gezinnen in het dorp en ontving Wolfert het klein burgerrecht van de stad Nieuw-Amsterdam, een bijzonder voorrecht dat hem meer mogelijkheden gaf om zaken te doen in de stad.

In 1658 overleed Wolferts vrouw Neeltje. Hij was inmiddels zelf rond de 75 jaar. Mogelijk was hij al eerder begonnen met zijn winkel aan huis; dit lag ideaal aan de straat tussen het Engelse dorp Gravesend in het westen en Breukelen in het noorden. Bovendien importeerde hij samen met zoon Jacob tabak uit Virginia, een schending van het Engelse handelsembargo die heeft bijgedragen aan de verovering van Nieuw-Nederland.⁴⁴

Wolfert overleed tussen 2 maart en 24 juni 1662.⁴⁵ Hij maakte dus net niet mee dat de slecht verdedigde kolonie twee jaar later in Engelse handen viel, als voorspel op de Derde Engelse Oorlog. Hij werd bij zijn vrouw begraven op het kerkhof van de Flatlands Dutch Church, vlakbij de boerderij, nu op de hoek van Kings Highway and East 40th Street, Brooklyn. Lange tijd was hun grafsteen te zien, maar er liggen er nu nog maar weinig. Amersfoorter Piet Mondriaan ligt begraven op een steenworp afstand. Andere familieleden van Wolfert zijn op het kerkhof van Flatbush Dutch Church op de hoek van Flatbush

Avenue en Church Avenue. Parallel aan Flatbush Avenue loopt Gerritsen Avenue, die naar Gerritsen Beach en Creek loopt. In die namen leeft Wolfert nog voort.

De drie kinderen van Wolfert

Wolferts kinderen Gerrit, Jacob en Pieter bouwden ook een bestaan op in de kolonie.⁴⁶ Vrij laat, in de jaren vijftig, gingen ze hun achternaam gebruiken maar nog steeds niet altijd. Pieter en Jacob van Kouwenhoven verengelsten hun naam in Conover, al waren er ook varianten.⁴⁷

1 Gerrit (ca. 1610⁴⁸-1645)

De oudste zoon Gerrit deelde vanaf het begin de boerderij in Nieuw-Amersfoort met Wolfert en bouwde er zoals gemeld later een eigen huis naast. Hij was in 1635 getrouwd met Aaltje Cornelis Cool. Ze kregen er vier kinderen; omdat de andere grondeigenaren hier niet gingen wonen was hun oudste kind Willem vermoedelijk het eerste dat in de nieuwe nederzetting is geboren, al in 1636.⁴⁹

Gerrit huurde voor drie jaar twee koeien en een vaars van de diakenen (eerder zagen we dat zijn vader toen een koe van hen huurde). Hij trad eenmaal op als scheidsrechter bij een ruzie.⁵⁰

⁴² RPS 158h, 4-7-1647. ⁴³ Wagman 18. ⁴⁴ *Ibidem*. ⁴⁵ Kemp 175. ⁴⁶ De genealogische gegevens zijn gebaseerd op Kemp 175-176. In de oude Amerikaanse bronnenpublicaties werden ten onrechte nog twee zonen Johannes en Dirk genoemd, waarvan de eerste een kleinzoon was. Zo ook Conover, *The Conover family* 11; Johan ook in Kemperink, 'De Van Couwenhovens' 29. Ook het verhaal dat Wolfert een

bijbel meebracht komt hier vandaan; deze was echter van Nicasius de Sille: Tom Prendergast, 'Treasures at the NYC&B: the De Sille bible', *The New York Researcher* (Spring/Summer 2004) 41-44. ⁴⁷ Tom Prendergast, 'Kouwenhoven is fine – but where did Conover come from?', *Tidings* 10 (1999) 127-129. ⁴⁸ 1609/10 volgens CM 4:192, 6-7-1644.

Bewerking van de Castellokaart, zoals genoteerd in de kadasteropmeting 1656.⁵⁶

De twee huizen van Jacob aan de Hoogstraat/Stone St, hoek Herengracht staan in de rode cirkel. Pieter had een brouwerij aan de Prinsengracht/Broad St (blauwe cirkel) en later een huis aan de Parelstraat/Pearl St (groene cirkel).

Zoals gemeld was Gerrit een van de aanstichters van de oorlog met de indianen in 1643. Na de strijd besloten de boeren toch maar bij elkaar te gaan wonen en zo ontstond het al genoemde dorp Breukelen. Vier van hen kregen later in het Nederlandse Breukelen een straat, zoals de G.W. van Couwenhovenstraat.⁵¹

Eerder is genoemd dat Andries Hudde was uitgekocht. Toen Gerrits schoonvader overleed gaf hij Hudde het erfdeel van zijn vrouw Aaltje. Gerrit hield zelf f200, zijn schoonmoeder mocht op *Gouwanes* blijven wonen en het land zou nog niet worden verdeeld. Zij tekenden met een kruisje; Gerrit kon net als zijn vader niet schrijven.⁵²

In 1644 raakte Gerrit betrokken bij een schietpartij. Hij zat met Steven Stevensz in het huis van zijn vader Wolfert iets te drinken. Steven was dronken en iemand haalde wijselijk de kogels uit zijn pistool. Hij was dus niet schuldig aan de dood van een Engelsman die per ongeluk werd geraakt.⁵³

Enkele maanden vóór de vrede met de indianen overleed Gerrit. Zijn boedel werd verdeeld tussen Wolfert en broers Jacob en Pieter, die voogden waren over zijn vier kinderen (2-10 jaar). Gerrits weduwe Aaltje was intussen hertrouwd met Elbert

⁴⁹ Prendergast, *Flatlands*, 182. ⁵⁰ RPS 234, 1-5-1640; CM 4:59, 13-6-1641. ⁵¹ Arie Manten, 'Nieuw Nederland en zijn Breuckelen 1609-1664', *Tijdschrift Historische Kring Breukelen* 20 (2005) 129-151, aldaar 148. ⁵² RPS 93b, 30-12-1643; 93f, 5-1-1644.

Elbertsz Stoothoff uit Nijkerk. Zij mocht alles houden en Elbert zou de kinderen bij volwassenheid een geldsom geven.⁵⁴ Aaltje overleed tussen 1645 en 1683. Gerrits oudste zoon Willem bouwde in 1665 een houten huis in Nieuw-Amersfoort dat pas rond 1925 is gesloopt.⁵⁵

2 Jacob (ca. 1612-1670)

De tweede zoon van Wolfert was brouwer en tapper in Nieuw-Amsterdam. Hij was de enige Van Kouwenhoven die echt goed kon lezen en schrijven. Hij trouwde in 1637 in het oude Amsterdam met Hester Jansen en na haar overlijden in 1655 in Nieuw-Amsterdam met Magdaleentje Jacobs Rijssens. Ze hadden zes kinderen. Jacob woonde op de hoek Herengracht-Hoogstraat naast zijn brouwerij (zie de rode cirkel op kaart links). In 1646 woonde hij in het huis van de overleden Frederik Lubbertsz en paste op zijn spullen.⁵⁷

Het verrast dat Jacob in 1643 zoals gemeld een van de aanstichters was van de indianenoorlog; pas later in dat jaar mocht hij van de gouverneur en raad een stuk land op het Lange Eiland van de indianen kopen. Dit lag noordelijker aan de Oostrivier, 56 roeden (200 m als Amsterdamse roeden bedoeld werden). Net als zijn vader moest hij dit in 1652 afstaan; het werd toen omschreven als het maisland, de vlakke en het moeras van Canarisse bij het dorp Midwoud. Maar Jacob kocht nog meer land in Nieuw-Amsterdam als speculatieve belegging. In 1645 was het land bij zijn huis achter het café 30 m diep. Jacob kocht daar toen nog een ander stuk land bij en bouwde daar een woonhuis, brouwerij en tuin; dit lag echter verderop, aan het strand van de Oostrivier. In 1656 volgde nog een aangrenzend stuk land aan het water, waarop de Oude Kerk stond.⁵⁸

⁵³ CM 4:192, 6-7-1644. Latere vermeldingen van Gerrit Wolfertsz moeten iemand anders betreffen (1645-1647).

⁵⁴ RPS 152g, nov/dec 1646. ⁵⁵ Een tekening naar een foto staat in Kemperink, *De Van Couwenhovens* 28. ⁵⁶ Kouwenhoven, *Columbia* 41. ⁵⁷ RPS 149g, 20-9-1646. ⁵⁸ LP GG 73, 3-7-1643; 121, 19-10-1645; 130, 12-12-1645; 225, 20-9-1651; LP HH 58, [juni/aug 1656; in 1664 was het in andere handen]; NN,

Slimme handelaar?

Gouverneur Van Twiller nam Jacob in dienst als assistent bij de WIC.⁵⁹ In 1637 ging Jacob zoals gemeld terug naar Amsterdam en probeerde Van Rensselaer vergeefs hem naar Rensselaerswijk terug te sturen. Kennelijk had hij van zijn vader de beverhandel geleerd, want hij werd in 1646 met iemand anders gevraagd een aantal vellen te taxeren.⁶⁰

Twee jaar eerder had dit duo al samengewerkt bij de verkoop van de helft van de bark *De Hoop* namens Govert Loockermans. Met tien anderen had hij een *part* (aandeel) in kaperschip *La Grace*, in zijn geval voor liefst f1500; hij betaalde tegelijk iemand f300 terug. Toen de kaper op een Compagnieschip vuurde, moest de schade worden vergoed. Vervolgens reedde Jacob in 1650 met twee anderen een fluitschip van 400 ton uit om 200 immigranten op te halen. In 1662 werd hij betrapt op het smokkelen van alcohol naar indianen, maar hij wist een veroordeling te ontlopen. Eerder werd vermeld dat hij tabak uit Virginia smokkelde. Ondanks al deze activiteiten stierf Jacob later bankroet.⁶¹

Strijd om inspraak

In 1647 werd Jacob zoals gemeld lid van de Raad van Negen. Er was een felle verkiezing aan vooraf gegaan. Dit college kwam snel in conflict met gouverneur Stuyvesant. De kolonisten wilden wel van het WIC-bestuur af en Jacob was één van de drie die in 1649 naar het vaderland gingen om een petitie van de Negen van die strekking aan te bieden aan de Staten-Generaal. Daarbij vroegen zij meteen om andere maatregelen om de bevolking van de kolonie te helpen groeien. In Den Haag werden zij positief ontvangen en een onderzoekscommissie erkende dat het bestuur gebrekkig was, maar de WIC bleef ter plaatse. Het volgende jaar keerde Jacob terug. In de jaren erna stuurden de Negen vergeefs nog meer

Correspondence Stuyvesant 11:29b, 21-3-1651 en 11:53, 4-4-1652

⁵⁹ Edmund B. O'Callaghan (ed.), *Documents relating to the colonial history of the state of New York II* (Albany 1856) 431.

⁶⁰ CM 4:267, 6-8-1646. ⁶¹ RPS 132b, 27-10-1644; 153e en 153f, 4-12-1646; Jaap Jacobs, *The colony of New Netherland. A Dutch settlement in seventeenth-century America* (Ithaca [2009]) 50, 208.

klaagbrieven, maar door tegenwerking van Stuyvesant en het uitbreken van de Eerste Engelse Oorlog in 1652 moesten de kolonisten zich tevreden stellen met wat meer inspraak en een eigen stadsbestuur.⁶²

In 1647 waren Jacob en twee anderen benoemd als kerkmeesters, omdat de stadskerk voor de winter een dicht dak moest hebben. Dat vloeiende vermoedelijk voort uit hun bestuursfuncties. Mogelijk werd Jacob daarom dat jaar met zijn broer Pieter ook voogd van een weduwe bij haar huwelijkse voorwaarden. Twee jaar later werd Jacob genoemd als kapitein van de schutterij.⁶³ Hij overleed in 1670.

3 Pieter (ca. 1614-na 1700)

De derde zoon van Wolfert trouwde in 1640 in Nieuw-Amsterdam met weduwe Hester Simons Daws. Bij haar kleren en die van haar overleden man waren vier stevige jassen en vier mantels, twee hoeden, zes hemden, acht lakens, twaalf schorten, drie onderrokken, drie tinnen borden, twee ijzeren potten, twee koperen ketels, zes lepels, een koperen schuimspaan, drie kisten, drie dekens, gordijnen, bed, drie kussens, hengel, tang, wateremmer, twee zeugjes en een zwijntje.⁶⁴

Pieter had een onwettige dochter Aaltje Pieters bij de getrouwde Maria Philippes de Trieux. In 1642 adopteerde hij haar, waarbij hij beloofde haar op te voeden en te leren lezen. Ze zou ook zijn mede-erfgenaam worden; hij had toen nog geen andere kinderen, maar er zouden nog drie volgen. Hij zette destijds slechts een kruisje, maar later tekende hij wel steeds.⁶⁵

In 1644 klaagde Pieter een vrouw aan voor smaad tegen Hester; het liep met een sisser af. Dat jaar vernielden drie mannen met sabels zijn lambriseringsring, waarvoor ze werden gestraft.⁶⁶ Jacob Stoffelsen klaagde Pieter in 1646 aan over huur van een paard, maar kreeg nul op het rekest. Pieter moest dat jaar wel een schuld van f204:16:0 afbetalen.⁶⁷

⁶² CM 4:334, 25-9-1647; 4:441, 19-7-1649; Henri van der Zee, *Het edelste gewest. De geschiedenis van Nieuw-Nederland 1609-1674* (Amsterdam [1982]) 92; Jacobs, Colony 82-84; Martine Gosselink, *New York Nieuw-Amsterdam: de Nederlandse oorsprong van Manhattan* [Amsterdam-Den Haag 2009] 99-105; Van der Zee 96-103. ⁶³ CM 4:316, 22-7-1647; RPS 159d, 19-7-1647; CM 4:425, 21-2-1649; 4:426, 4-3-1649. ⁶⁴

Timmerman en belegger

Pieter was timmerman. Hij en Jurriaan van Osenbrugge kwamen in 1639 overeen een huis te bouwen voor Thomas Hall. Het mat 6x11m, hoog 3m, plus een tabaksschuur van 33x8x3 m. Hall betaalde hiervoor f200 en zou alle materialen en logies leveren. Pieter kreeg ook een knecht die drie jaar moest werken voor zijn overtocht; deze kreeg daarvoor f170 per jaar.⁶⁸

Ook Pieter belegde in grond. In 1646 kocht hij een stuk land aan de Prinsengracht waarop al een huis stond of datzelfde jaar gebouwd is (zie p. 82, blauwe cirkel). Volgens de opmeting van 1656 was er ook een brouwerij gevestigd. Datzelfde jaar verkocht hij dit huis en een stuk van het land voor f1600, maar de meubels behield hij. Hij werd omschreven als burger toen hij in 1652 van dit land een nieuw huis met een strook van 15x37m verkocht. Dat jaar kocht Pieter grond aan de Parelstraat en bouwde er een ander huis (zie p. 82, groene cirkel). In 1660 kocht hij een huis aan de andere zijde van de straat. Het huis met brouwerij aan de Prinsegracht deed hij pas in 1670 van de hand.⁶⁹

In 1656 beschuldigde de pachter van de belasting iemand ervan wijn te hebben gestolen uit het huis van Pieter, maar we weten niet hoe dit afliep.⁷⁰

Schepen

Hierboven zagen we Pieter en zijn broer Jacob in 1647 optreden als voogden. Pieter werd een jaar later opnieuw voogd; de moeder van deze kinderen nam eenmaal geld weg zonder zijn toestemming. Kennelijk deed hij dit goed, want in 1653 werd Pieter meteen lid van het eerste college van burgemeesters en schepenen van Nieuw-Amsterdam. Zo kreeg hij bijkomende taken, zoals toezicht op de bouw van een palissade aan de Walstraat (Wall Street). Verder werd hij weesmeester, scheidsrechter en landmeter. Pieter werd zelfs voorgedragen

RPS 236, 2-5-1641. ⁶⁵ RPS 156, 29-8-1639 en 4a, 7-1-1642; wel handtekeningen: RPS 152d, 24-11-1646; 152g, nov/dec 1646; 159d, 19-7-1647. ⁶⁶ CM 4:193, 8-7-1644; 4:199, 4-8-1644. ⁶⁷ CM 4:261, 24-6-1646; 4:264, 26-7-1646. ⁶⁸ RPS 156, 29-8-1639; 223, 12-10-1640. ⁶⁹ LP GC 158, 15-9-1646; RPS 152d, 24-11-1646; LP II 7, 12-11-1652. Pieter had dit land gekocht op 17 maart 1646. ⁷⁰ CM 6:226a, 18-1-1656.

als burgemeester, maar men koos voor de twee zittende heren.⁷¹

In het huis van Pieter hadden vertegenwoordigers van de dorpen Gravesande, Middelburg en Vlissingen eind 1653 een ontmoeting met gouverneur Stuyvesant en zijn raad. Die ergerden zich aan de brutale woorden van de kolonisten, die opnieuw om meer inspraak vroegen; zoals gemeld had Stuyvesant de Raad van Negen al veel eerder weer afgeschaft.⁷²

Pieter en zijn broer Jacob waren in 1654 bij een gesprek met een Engelsman, die in tranen verklaapte dat de Engelsen in het noorden soldaten wierven en de Nederlandse baai met drie grote schepen wilden blokkeren. Na een landing zouden ze overgave van het fort eisen, maar de boeren van Lange Eiland zouden hun eigendommen behouden. De Engelsman adviseerde Pieter daarom zijn spullen naar het eiland te brengen. Gouverneur en raad maakten meteen de verdediging in orde.⁷³

Pieter was zelf ook luitenant van de schutterij. Omdat hij de indiaanse taal sprak vroeg Stuyvesant hem in 1655 mee naar een vergadering met zeven indianen van Lange Eiland, waar de vredespijp werd gerookt. Daarmee werden de oorlog van 1643 en de doden vergeven en vergeten. Drie jaar later was Pieter als schepen aanwezig bij nieuwe onderhandelingen met de indianen. In 1663 was hij kapitein van de schutterij en zelfs bevelhebber van de indianen op Lange Eiland.⁷⁴

⁷¹ CM 4:422, 23-11-1648; 5:145, 11-11-1653; Jacobs, Colony 95-96. In 1655 werd hij oud-schepen genoemd bij zijn benoeming als landmeter (CM 6:20, 2-3-1655), maar hij werd opnieuw schepen blijktens CM 6:382b, 1656 en Correspondence Stuyvesant 12:91, 15-10-1658. Benoeming als weesmeester (CM 6:114a, 19-10-1655 en opnieuw CM 6:300b, 25-2-1656). Burgemeesterskandidatuur CM 6:265, 31-1-1656. ⁷² CM 5:181-183, 16-12-1653. ⁷³ CM 5:269, 13-6-1654. ⁷⁴ CM 6:170, 27-11-1655; NN, Correspondence Stuyvesant 12:91, 15-10-1658; Van der Zee 212. ⁷⁵ Zij werden vermeld op de ledenlijst in *Annual Report of the Holland Society of New*

Nadagen

Van Pieters latere leven weten we weinig. Zijn vrouw overleed en hij hertrouwde in 1665 in de stad met weduwe Aaltje Sibrants, die hem nog een kind schonk. Ten slotte verhuisde hij naar het zuiden van New Jersey. Misschien was er nog een derde huwelijk, in 1699 met Josynthe Thomas; dan zou Pieter al 85 jaar zijn geweest.

Nakomelingen en toeristen

De latere generaties Van Kouwenhoven en Conover waren zich bewust van hun Nederlandse voorouders. Velen waren lid van de Holland Society of New York, waarvan alle leden moeten afstammen van bewoners van Nieuw-Amsterdam vóór de Engelse verovering.⁷⁵ Ze zijn nog steeds actief in hun familievereniging met eigen blad. De afstammelingen van Wolfert zijn in kaart gebracht.⁷⁶

Al in 1911 of 1912 is een Amerikaanse Van Kouwenhoven op bezoek geweest bij boerderij Kouwenhoven in Hoogland. Het is niet duidelijk of dit een van de auteurs was van twee studies uit die tijd.⁷⁷ Hij liet een groot aantal foto's maken, maar was zich waarschijnlijk niet bewust dat de boerderij aan de Coelhorsterweg 34 op een andere plek staat dan die van Wolferts tijd, ongeveer 450 m dieper het land in. In 1939 kwamen er weer twee nazaten en sindsdien is het bezoek alleen maar gegroeid.⁷⁸ Heel bijzonder is dat afstammeling Carol Conover naar Amersfoort is teruggekeerd en daar werkt als docent. Zij schreef de eerste Engelstalige toeristische gids over Amersfoort, die ook in het Nederlands is vertaald. Uiteraard noemde zij ook haar beroemde voorvader en de Hooglandse boerderij.⁷⁹

York 1888-1889, (New York 1889). Dit bevat ook een verslag van een reis naar Nederland, maar Amersfoort werd niet genoemd. ⁷⁶ Prendergast, Flatlands. Vgl. *Tidings* in noot 2 en www.conovergenealogy.com. ⁷⁷ Zie Conover en De Boer in noot 2. ⁷⁸ Gerard Raven (red.), *Monumenten in Hoogland en Amersfoort-Noord: overzicht van de bouwkunst tot 1974* (Bussum [2013]) 54-55; W.J. van de Grootveheen, reactie op Kemperink, Van Kouwenhovens *Flechte 8* (1976) 44. ⁷⁹ Carol Conover, *Amersfoort: fragments of time* (Zaltbommel [2006]) 68-71.

Manhattan 1660.
Modern schilderij van Len Tantillo: New York.

Bijlage

Andere Amersfoorters in Nieuw-Nederland

Lambert Hubertsz Moll was de zoon van Hubert Lambertsz Moll, die in 1618 aan Wolfert het bleekveld in Amersfoort had verkocht. Misschien kwam hij zo op het idee om te emigreren. Hij werd in 1631 vermeld als scheepstimmerman en boer op Lange Eiland.⁸⁰

Jan Dirksz uit Amersfoort ging in 1638 naar Nieuw-Nederland en keerde in 1642 even terug, vermoedelijk om zijn gezin op te halen. Daarbij was zijn zoontje Jan Jansz (van Steenberghe of Timmerman), geboren 1635/1636. Hij was in 1657 stadstimmerman van Nieuw-Amsterdam en kreeg het volgende jaar opdracht de palissade te bouwen van het vijf jaar oude dorp Wiltwijck (nu Kingston, halverwege Nieuw-Amsterdam en Rensselaerswijk). Vervolgens werd hij daar de timmerman. Hij trouwde in 1660 met Catharijn Matthijssen in de Nederlandse kerk. Hun kind Stijntje werd

acht weken later gedoopt. Vrouw en kind werden ontvoerd door indianen maar gered. Jan was een zware drinker en heethoofd: de volgende achttien jaar verscheen hij zeventig maal voor de rechter. Toen hij zijn acht maanden zwangere vrouw bijna dood sloeg werd hij voor zeven jaar verbannen.⁸¹

Thomas Spicer uit Amersfoort woonde rond 1640 in Nieuw-Amersfoort op Lange Eiland.⁸²

Cornelis Dirksz Hooglandt kwam misschien uit Hoogland. Hij ging in 1642 als eerste een veerdienst onderhouden tussen

⁸⁰ Kemp 168. ⁸¹ Archiefonderzoek van Maria Vann, Marine Museum, Fall River, Massachusetts. Slechts enkele gegevens staan in haar artikel 'Dutch Women in seventeenth century New Netherland', *New York History Review* 7:1 (december 2013) 112.

Manhattan en Lange Eiland. Er is wel gesuggereerd dat Joris Dirksz zijn broer zou zijn.⁸³

Brand Aartsz van Slichtenhorst (Nijkerk ca. 1588-1666 Nijkerk) was in 1636-1644 luitenant-schout van Amersfoort. In 1648-1652 was hij schout-directeur van Rensselaerswijk. Hij was de stichter van Beverwijck, het tegenwoordige Albany.⁸⁴

Pieter Stoutenburg (Stoutenburg? bij Amersfoort 1613-1698/1699 New York) trouwde in 1649 in Nieuw-Amsterdam met Aafje van Tienhoven.⁸⁵

Roelof Martensz Schenck (Amersfoort of Doesburg 1619-1704 New York) kwam in 1650 met zijn broer Marten. Hij trouwde eerst ca. 1660 met Neeltje Gerritsz van Kouwenhoven, vervolgens ca. 1675 met Annetje Wyckoff en ten slotte ca. 1688 Catharina Crigers. Zijn dochter Margareta Schenck (1678-1751) trouwde Cornelius Covenhoven (1672-1736), de zoon van Neeltjes broer

Willem Gerritsz (1636-1727). Roelof kocht in 1661 23 morgen in Nieuw-Amersfoort en later meer land. Hij had verschillende bestuursfuncties.⁸⁶

Een vermoedelijke broer Jan Martensz Schenck kwam ook in 1650 uit Amersfoort en vestigde zich uiteindelijk in Nieuw-Amersfoort. In 1675 bouwde hij het Schenck House dat nu in het Brooklyn Museum staat.⁸⁷

⁸² Kemperink, Van Kouwenhovens 27. ⁸³ Arie Manten, *Tijdschrift Historische Kring Breukelen* 20 (2005) 250.

⁸⁴ Venema, *Beverwijck*; J.H.P. Kemperink, 'Brant van Slichtenhorst en de stichting van Albany', *Flehte* 8 (1976) 55-63.

⁸⁵ <http://www.stoutenburgh.com/family-history/descendants-of-pieter-stoutenburg-generation-1/>

⁸⁶ <http://www.genealogy.com/ftm/v/e/n/Adriana-Venegas/WEBSITE-0001/UHP-0192.html>

⁸⁷ Jaap Jacobs, *Nederlands New York* 112-114.